

יז ע"א

[א] גמ' ור"ט דאמר כו' עד ובאידיך ס"ל כר"מ - תא"מ.

אור אליהו

המרדע, ועל עצמן בכל שהן, ועל שאר אדם וכלים בפותח טפח. ואמר רבי ינאי ומרדע שאמרו אין בעביו טפח ויש בהיקפו טפח, וגזרו על היקפו משום עביו. ולרבי טרפון דאמר אקפח את בני שהלכה זו מקופחת, בצרו להו. אמר רב נחמן בר יצחק, אף בנות כותים נדות מעריסתן בו ביום גזרו, ובאידיך סבר לה כרבי מאיר. כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'.

אמנם בש"ס של רבינו היו כל תיבות אלו של: "ולרבי טרפון דאמר אקפח את בני שהלכה זו מקופחת, בצרו להו. אמר רב נחמן בר יצחק, אף בנות כותים נדות מעריסתן בו ביום גזרו, ובאידיך סבר לה כרבי מאיר" - מחוקות.⁸

ואולי הטעם, שמה שכתוב: "ובאידיך סבר לה

הרי במנחות (סו ע"ב) מבואר שרבי יוסי סובר שכותים גרי אריות הם⁵, ומאחר שדינם כגויים, לא שייך לומר שגזרו על בנות הכותים שיהיו נדות כבר מעריסתן, שכן בגויות לא גזרו שיהיו נדות מעריסתן, אלא רק משלש שנים ומעלה, כשהן ראויות לביאה⁶. ועיין הערה⁷.

[א] בגמ' "ובאידיך מאי היא, דתנן כל המטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע. אמר רבי טרפון אקפח את בני, שזו הלכה מקופחת, ששמע השומע וטעה: האיכר עובר ומרדעו על כתפו ואיהל צדו אחת על הקבר, טימאו אותו משום כלים המאהילים על המת. אמר רבי עקיבא, אני אתקן שיהו דברי חכמים קיימים, שיהו כל המטלטלים מביאין את הטומאה על האדם שנושא אותן בעובי

בהם, משום דדמו קצת לישראל ונוהגין במצות במקצת". וכן כתב בתוס' רא"ש (שבת יז ע"ב ד"ה ועל).

8. וכן מבואר שגרס הרמב"ן: "והוי יודע דרבי טרפון קיבל מרבי עקיבא שהוא שמע וטעה והוא דרש והסכים לשמועה, וכמו שאמר לו בהרבה מקומות כיוצא בזה, כל הפורש ממך כפורש מחיי. והיינו דלא אמרינן בגמ' אי הכי לרבי טרפון בצרי להו כדאקשינן לרבי יוסי, ואף על גב דאיכא למימר דרבי טרפון מני אוכלין וכלים בתרתי, כיון דלא אמרינן הכי בהדיא בגמ' לא ניחא להו [נ"א: לין] למימר הכי". גם הריטב"א נקט כגירסת רבינו: "והנכון דלא גרסינן ליה, וליתיה בנוסחי דוקני, ומורי הרב ורבו הגדול ז"ל לא גרסי ליה". וכן מבואר שנקט הרשב"א בסתמא: "ורבי טרפון הודה לו לרבי עקיבא, וכמו שאמר לו בכמה מקומות (ובחים יג ע"א) עקיבא כל הפורש ממך

דאיהו לא חשיב ההיא דצנור בהדיא דהוה ליה לאחשובי אידך בדוכתה, משום הכי אקשי ליה לאלתר".

5. וכמו שכתבו תוס' (מנחות סם): "רבי יוסי ור"ש אומרים כו' - מדרשי לתרום משל כותיים על של עובדי כוכבים ועל של ישראל אסר, משמע דס"ל כותים גירי אריות הן".

6. כמבואר בע"ז (לו ע"א): "אמר רבינא, הלכך הא תינוקת עובדת כוכבים בת ג' שנים ויום אחד, הואיל וראויה לביאה מטמאה נמי בזיבה".

7. אכן תוס' (מנחות סם) כתבו: "וי"ל דעל כרחין אפילו למאן דאמר גירי אריות הן, אית ליה נמי ההיא גזירה, דכולהו תנאי מודו בשמונה עשר דבר. ואף על גב דבבנות עובדי כוכבים לא גזרו מעריסתן אלא בת שלש דחזיא לביאה, כמו בתינוק עובד כוכבים כבן תשע שנים ויום אחד, כדאיתא בפרק אין מעמידין, החמירו על כותים שלא יטמעו

אור אליהו

נחמן בר יצחק, אף בנות כותים נדות מעריסתן בו ביום גזרו - יש להקשות על פי מה שמובא להלן בסוף הסוגיא (ע"ב): "הניחא לרבי מאיר, אלא לרבי יוסי שבסרי הויין. איכא הא דרב אחא בר אדא" כו'. וקשה, מדוע לא אמרה הגמ' "אלא לרבי טרפון ורבי יוסי שבסרי הויין", שכן לפי גירסא זו גם לרבי טרפון יש בשלב זה רק שבע עשרה גזירות¹¹, אכן לגירסת רבינו לא קשה כלל. ולגירסא זו צריך לומר שרבי טרפון חזר בו והודה לרבי עקיבא¹².

11. כן הקשה הריטב"א: "גירסת רש"י ז"ל וכן במקצת התוספות: 'ולרבי טרפון דאמר אקפח את בני בצרי להו. אמר רב נחמן, בנות כותיים נדות מעריסתן בו ביום גזרו'. פי' ורבי טרפון כרבי מאיר דלעיל דחשיב צנור. וקשיא לי אמאי לא פרכינן לקמן מדרבי טרפון, כדפרכינן מדר' יוסי, דאמרינן אלא לר' יוסי שבסרי הויין". וכן מבואר שהיה קשה לרמב"ן ורשב"א (עיין הערה 8), אלא שלא הקשו כן במפורש. והנה רש"י שכן גורס "ולרבי טרפון דאמר אקפח את בני שהלכה זו מקופחת, בצרו להו. אמר רב נחמן בר יצחק, אף בנות כותים נדות מעריסתן בו ביום גזרו" - גורס גם כן את התיבות "ובאידיך סבר לה כרבי מאיר", ולפי זה אכן מובן מדוע לא הקשתה הגמ' גם לרבי טרפון "שבסרי הויין", שכן הגמ' כבר הקדימה בדף יז ע"א ואמרה, שרבי טרפון סובר כרבי מאיר ודו"ק (אלא שלדעת רבינו גירסא זו מצד עצמה היא מוקשת וכמו שכתבנו למעלה). אכן הרמב"ן והרשב"א שלא גרסו בגמ' את התיבות "ובאידיך סבר לה כרבי מאיר", כתבו מעצמם לתרץ כך את הגירסא "ולרבי טרפון דאמר" כו' (כנ"ל הערה 8).

12. וכמו שכתבו הרמב"ן והרשב"א לפי גירסא זו כנ"ל הערה 8. אמנם הריטב"א תירץ את הגירסא שלפנינו מקושיא זו באופן אחר: "וי"ל, דחדא מינייהו נקטינן". ואפשר אולי להוסיף, לפי דרכו, שמה שנקטה הגמ' דוקא את רבי יוסי, שכן הוא הובא בדף טז ע"ב, ורבי טרפון הובא רק ביו ע"א וצ"ע.

כרבי מאיר" לכאורה קשה, שהרי רב נחמן בר יצחק כבר אמר שבמקום הגזירה של "כל המטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע", יש לפי רבי טרפון את הגזירה של "בנות כותים נדות מעריסתן בו ביום גזרו", ואם כן, לשם מה צריכה הגמ' להוסיף בשלב זה⁹ שרבי טרפון סובר כרבי מאיר לגבי "המניח כלים תחת הצנור"¹⁰. ולפי זה, גם על מה שכתוב: "ולרבי טרפון דאמר, אקפח את בני שהלכה זו מקופחת, בצרו להו. אמר רב

כפורש מחייו, אני שמעתי ושכחתי ואתה יושב ודורש ומסכים להלכה, והיינו דלא בצרי ליה לרבי טרפון". אלא שהוסיף הרשב"א גם את גם את הגירסא שלפנינו: "ואיכא נוסחאי דמקשו ולרבי טרפון בצרי להו, ופריק אמר רב נחמן בר יצחק בנות הכותיים נדות מעריסתן בו ביום גזרו, ולפי זה סבירא ליה לרבי טרפון בכלים שתחת הצנור כרבי מאיר דאמר נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל". וכן נראה בקטע גניזה קמברידג' T-S AS 79.46 + T-S AS 95.56, שלא גרסו את כל המשפט: "ולרבי טרפון דאמר אקפח את בני שהלכה זו מקופחת בצרו להו. אמר רב נחמן בר יצחק, אף בנות כותים נדות מעריסתן בו ביום גזרו, ובאידיך סבר לה כרבי מאיר".

9. כלומר, בשלב זה הגמ' עוסקת עדיין בפירוט י"ח הגזירות, ורק בדף יז ע"ב שהגמ' סיימה להביא את כל י"ח, אם לרבי טרפון הייתה חסרה גזירה, הגמ' הייתה צריכה להקשות שלרבי טרפון יש רק י"ז גזירות. וכמו שאכן הקשתה הגמ' שם על רבי יוסי: "הניחא לרבי מאיר, אלא לרבי יוסי שבסרי הויין".

10. וכן משמע מהרמב"ן, רשב"א וריטב"א שלא גרסו את התיבות "ובאידיך סבר לה כרבי מאיר" (גם למי שכן גורס "ולרבי טרפון דאמר אקפח את בני שהלכה זו מקופחת, בצרו להו. אמר רב נחמן בר יצחק, אף בנות כותים נדות מעריסתן בו ביום גזרו") עיין הערה קודמת. וכן בהערה הבאה לגבי שיטת רש"י בזה.